

ושאבתם מים בששון

ארצי וגבע יוצאים לצפות בשיטפונות שנגרמו כתוצאה מהסערה הגדולה ומגיעים עד גן לאומי תל באר שבע לשיר מרתק במפעל מים קדום

כתבה: אדר סטולרו-מליחי

בעקבות הסופה שפקדה אותנו בדצמבר שנה שעברה, יצאנו ארצי ואני לצפות בערוצי הנחלים השופים. ארצי התייעץ עם חברי הפקחים, שידעו לכוון אותנו למקום שאינו מסוכן ושלאפשר לצפות בו בשיטפונות באופן בטוח. שנינו הבטנו מהופנטים בכמויות המים שזרמו בערוץ הנחל. "כמה הרס משאיר אחריו שיטפון כזה", מלמלתי. "לא הכול כל כך רע בשיטפון", אמר ארצי, "יש לו גם כמה יתרונות. השיטפון משאיר אחריו גבי מים בערוצי הנחלים. גב מים הוא גומה טבעית בסלע שבימות הגשם נקווים בה מים, ואתה בטח יודע שמים במדבר משמעותם חיים. גבי המים האלה מאפשרים לבעלי חיים לשתות ולאחרים להתפתח ולהתרבות. גבי המים גם מרוויים את הקרקע ומאפשרים נביטת צמחים נרחבת מתמיד." "כמה חבל שהמים האלה אינם נאגרים ונשמרים", אמרת לארצי. "כל כך הרבה מים זורמים לים. אם היינו לוכדים את המים, היינו יכולים להשתמש בהם לפחות שנה שלמה".

"אתה צודק", אמר ארצי. "אגירת המים אינה פשוטה והטיפול במי השיטפונות מורכב. לא בכל מקום המים שלאחר השיטפון ראויים לשתיה. בעבר כן ניצלו את מי השיטפונות, ואם תרצה, לא רחוק מכאן נוכל לראות זאת במו עינינו".

"בטח רוצה", אמרתי ושמחתי לקראת הטיול הבלתי מתוכנן שהציע ארצי. "אז לאן נוסעים?", שאלתי. "לתל באר שבע", ענה ארצי. "תל באר שבע הוא תל מקראי היושב במרכזה של בקעת באר שבע בין שני נחלים, נחל באר שבע ונחל חברון", הסביר ארצי בדרך. "מיד תבין מה חשיבותו".

זיהיתי את התל ממרחק. בקעת באר שבע מישורית ושטוחה, והתל, על אף היותו נמוך

בדרך למגדל התצפית בגן לאומי תל באר שבע

צילום: ארכיון רשות הטבע והגנים

יחסית, בלט מאוד - בעיקר מגדל התצפית שנבנה במרכזו. "כל מי ששלט בתל יכול היה לשלוט על הבקעה כולה", הסביר ארצי.

מים מן הבאר

עובדת האתר בכניסה בירכה אותנו לשלום ווידאה שנצטייד בקסדות פלסטיק; הרגשתי לרגע כמו בוב הבנאי. היא הסבירה כי במהלך הסיור בתל נבקר במפעל המים הקדום, ומטעמי בטיחות עלינו לחבוש קסדה. יצאנו לדרך. כבר בכניסה לשערי העיר המבוצרת הצצנו לתוך באר מים עתיקה ומרשימה. בשלט קראנו שעומקה כ-70 מטר (משהו כמו בניין בן 20 קומות). ארצי הסביר כי בשל המבנה המיוחד של הבקעה, מי התהום בה גבוהים יחסית ולכן קל היה לחפור בה בארות. אפשר גם לראות שם כיצד נשאבו המים מן הבאר באמצעות חבל ודלי.

אותה יותר מכול היה התכנון. בעזרת השילוט זיהינו לאורך שביל הטיול רחובות, מחסנים, מבני ציבור ומבנים פרטיים - הכול מסודר ומתוכנן. מעניין ביותר היה החומר שממנו נבנו הבתים. מרביתם היו בנויים מלבני טיט, שהאקלים היבש של האזור שמר עליהן מפגעי הזמן. ארצי הצביע על פס כהה לאורך הקירות. "מה זה?", שאלתי. "זהו פס שמציין היכן בדיוק מסתיים החלק המקורי של המבנה העתיק, ומתחיל החלק המשוחזר שנבנה בזמננו", הסביר ארצי.

טיפסנו אל מגדל התצפית ויכולנו לראות את מרחביה של הבקעה: את באר שבע - בירת הנגב שגדלה והתרחבה עד מאוד, את הכפר הבדואי תל שבע הקרוי על שם התל ואת היישוב עומר. מיד הבנתי למה התכוון ארצי כשאמר שהישוב על התל שולט בבקעה כולה ונהנה מיתרון גדול על פני תושבי הסביבה. ארצי משך אותי ממגדל התצפית למטה ואמר שעלי להזדרז כי שיא הטיול עוד לפנינו - מפעל המים.

"זה הרגע לחבוש שוב את הקסדה, כי אנחנו נכנסים לעומק של כ-15 מטר מתחת לאדמה", אמר ארצי. התרגשתי. ארצי סיפר כי מפעל המים הזה נודע בזכות התחכום שלו, המעיד על מתכנן חכם במיוחד. הפיר (הבור) שבו ירדנו הוביל אל מאגר מים גדול שאליו נאספו מי השיטפונות בנחל חברון. ארצי סיפר איך תושבי התל אגרו את מי השיטפון וניצלו אותם לצרכים שלהם. נזכרתי בשיחתנו מוקדם יותר. "הנה ניצול נכון של מי השיטפונות", אמרתי, "חבל שלא עושים זאת גם היום".

ארצי חיך חיך קצת עצוב ואמר: "הלוואי שאפשר היה לעשות זאת. מי השיטפונות הזורמים בנחלי בקעת באר שבע אינם נקיים כבעבר. היום זורמים בנחלים ביוב וחומרים אחרים המזרמים אל הנחל ממבני תעשייה שונים באזור. גם מי הבארות מזהמים. אל הקרקע מחלחלים המים המזוהמים ומהמים גם את מי התהום".

כמה חבל, חשבתי לעצמי. הביקור באתר היה קצר אך מרתק ומעניין. כשהגענו לסוף הטיול שמענו רחש וארצי ישר ידע לזהותו - שיטפון. ביום חורפי שכזה, גם נחל באר שבע שצף וקצף וקיווייתי שמלבד היתרונות שמנה ארצי בבוקר, השיטפון הזה ינקה מעט את הנחל המזוהם וישטוף מכאן את החומרים הרעילים.

מיד נזכרתי בספר "בראשית", בסיפורו של אברהם אבינו שחפר באר בדיוק באזור הזה. ארצי שב והזכיר שמים במדבר הם חיים ותנאי הכרחי להתיישבות האדם. עדות טובה לכך היא התל עצמו. תל הוא למעשה גבעה מלאכותית שנוצרה כתוצאה מכמה שכבות יישוב, כלומר יישובים שנבנו זה על גבי זה במשך כמה תקופות. היישוב הקדום ביותר יימצא בתחתית התל והיישוב החדש ביותר יהיה בראשו. לעתים נחשפים שרידי בנייה שונים מתקופות שונות, אבל הארכיאולוגים יודעים לתארך אותם לפי ממצאים אחרים בשטח, כמו חרסים, או לפי אופי הבנייה. תל באר שבע מספר סיפור של התיישבות קדומה מאוד, עוד מלפני חמשת אלפים שנה. נכנסנו אל העיר דרך שערי החומה המבוצרת, ומשהו בתוך השטח הקטן יחסית היה נראה לי מאוד מסודר. ארצי סיפר כי בתקופת המקרא עמדה כאן עיר מבוצרת, ומה שאפיין

תל הוא למעשה גבעה מלאכותית שנוצרה כתוצאה מכמה שכבות יישוב, כלומר יישובים שנבנו זה על גבי זה במשך כמה תקופות. היישוב הקדום ביותר יימצא בתחתית התל והיישוב החדש ביותר יהיה בראשו. לעתים נחשפים שרידי בנייה שונים מתקופות שונות, אבל הארכיאולוגים יודעים לתארך אותם לפי ממצאים אחרים בשטח, כמו חרסים, או לפי אופי הבנייה

חפשו אותנו גם בפייסבוק